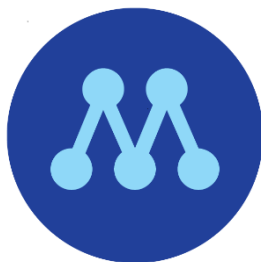

Plattform för ett växande Jönköping

Trygghet, respekt och framtidstro

Kristdemokraterna och Moderaternas
kommunprogram för mandatperioden 2019-2022

Rustade för att möta framtiden	3
10 perspektiv	4
1. Gemensamma resurser – att förvalta väl	7
EKONOMI	7
DIGITALISERING	8
UPPHANDLING	8
KOMMUNEN SOM ARBETSGIVARE	9
2. En kommun som är större än staden	10
UTVECKLA HELA KOMMUNEN	10
TRAFIK	11
3. Bygga och rusta för framtiden	12
BOSTÄDER	12
INFRASTRUKTUR	13
4. Jobb, företagande – och innanförskap	14
NÄRINGSLIV	14
KOMPETENSFÖRSÖRJNING	15
INNANFÖRSKAP	15
5. Växa och lära hela livet	17
FÖRSKOLAN	17
GRUNDSKOLAN	18
SÄRSKOLAN	18
GYMNASIESKOLAN	18
VUXENUTBILDNING	19
BILDNING FÖR LIVET	19
6. Goda uppväxtvillkor för barn och unga	20
7. Goda livsmiljöer för våra äldre	22
8. Tillgänglighet - ett samhälle för alla	24
9. Starka skyddsnät när livet är skört	26
VÄLFUNGERANDE SOCIALTJÄNST	26
MISSBRUKSVÅRD	27
10. Trygghet i privata och gemensamma rum	29
11. Grönt, rent, skönt – och roligt	32
12. Kultur, aktivitet och samhörighet	34
KULTUR	34
AKTIV FRITID	35
CIVILSAMHÄLLET	35

Rustade för att möta framtiden

Vi kristdemokrater och moderater utgör en tydlig och sammanhållen politisk kraft, med 32 procent av Jönköpings väljare bakom oss. Vi är två partier, med våra egna program och specifika prioriteringar, men med en gemensam plattform för ett växande Jönköping. Vi tar ansvar och vill konstruktivt och målmedvetet bidra till att skapa en kommun präglad av trygghet, respekt och framtidstro.

Tillsammans har vi en lång erfarenhet av att bära och styra vår kommun och det är med stolthet vi ser hur Jönköping har utvecklats under tolv år av Alliansstyre. Jönköping står i dag starkt rustat för att möta framtiden. Här vill vi fortsätta arbetet med att göra Jönköping till en attraktiv kommun att besöka, leva, verka och bo i. Vi vill se en kommun med framåtanda, öppenhet och gemenskap. En kommun med välfärd av hög kvalitet, ett starkt civilsamhälle och ett blomstrande näringsliv. En kommun som investerar i sina barn och unga – och rustar för ett gott liv för våra äldre. En kommun som med stolthet skapar förutsättningar för en fungerande vardag i alla våra olika kommundelar – och som förstår att kommunen är större än staden.

När vi nu tar avstamp för en ny fyraårsperiod, kan vi konstatera att vi gör det på en stabil grund. Utmaningen är nu att på område efter område fortsätta att skapa en god utveckling – och säkerställa välfärdens framtida finansiering.

Med detta kommunprogram vill Kristdemokraterna och Moderaterna ange den politiska färdriktningen för mandatperioden 2019-2022. Vi presenterar 10 perspektiv som ska genomsyra vårt arbete i Jönköpings kommun, och vi tydliggör våra ambitioner inom en lång rad sakpolitiska områden.

Andreas Stureson (KD)
Kommunalråd

Peter Jutterström (M)
Kommunalråd

10 perspektiv

Politik berör våra liv. På allvar. Året runt, vecka efter vecka, fattas beslut som på olika sätt påverkar enskilda medborgare och vår kommun. Det vardagliga, lokala, demokratiska arbetet kräver engagemang, uthållighet – och kunskap. Dessutom behöver **politiken vila på en tydlig värdegrund, på en syn på samhället och människan** som får utgöra kompass när ständigt nya sakfrågor och frågeställningar hamnar på politikens bord.

Vår ambition är att dessa 10 perspektiv ska genomsyra vårt arbete i Jönköpings kommun:

1. MÄNNISKAN – UNIK och OKRÄNKBAR

Varje enskild människa är en unik person och det är samhällets uppgift att ge henne förutsättningar att få vara det – hela livet. Som personer, och självklara delar av olika gemenskaper, har vi olika behov och olika drömmar. I mötet med det offentliga, alltifrån barnomsorg till äldreomsorg, ska vi alla ges möjligheter att få utvecklas, växa och finna mening. Människan är alltid viktigare än systemen.

Människovärdet är absolut och okränkbart – och oberoende av våra prestationer. Det goda samhället rymmer både rätten att misslyckas och möjligheten att resa sig igen. Vi har en stark tilltro till människans inneboende kraft och förmåga till personligt ansvarstagande. Med rättigheter följer också skyldigheter.

2. FRIHET

Vi vill se en kommun där frihet råder. Frihet att välja och välja bort, frihet att skapa sitt eget liv. Frihet att tänka, tro och uttrycka sig. Vi vill se utrymme för olikheter, en social rörlighet och kreativitet som tillåter individer och familjer att forma sin egen vardag. Min frihet får dock inte inkräkta på din frihet, inte förtrycka eller skada. Frihet är inte egoism utan en möjlighet till egenmakt.

3. HOPP

Vi bärs av en vision om att det är möjligt att bygga ett samhälle som håller ihop. Jönköping är på många sätt en fantastisk kommun med mycket goda förutsättningar. Hopp och framtidstro är krafter som styr ett samhälle bort från misströstan och polarisering. Hopp ger energi till det fortsatta samhällsbygget. Vi har löst problem förut och kommer att göra det igen.

Hopp är också kopplat till en vision om hållbarhet. Genom kloka val och kloka beslut är det möjligt att ta förvaltarens ansvar för vår miljö på allvar. Vi ska agera med en långsiktig helhetssyn med respekt för vår samtida omgivning och kommande generationer. Miljöhänsyn behöver genomsyra alla politikområden. Hållbar utveckling förutsätter att ekologi, ekonomi och

sociala hänsyn integreras. En livsstil som innebär ett slöseri med resurser är inte långsiktigt hållbar. Därför måste vi bli mycket mer effektiva i vårt resursutnyttjande.

4. RESPEKT

Vår plattform bygger på en respekt *för* det offentliga – och *från* det offentliga. Vi vill se en tydlig respekt för skattebetalarnas pengar, en försiktighet med våra gemensamma resurser och en effektiv förvaltning. Varje krona räknas. Men vi vill också se att det offentliga i sina system och sitt maktutövande visar respekt för sina medborgare, för familjers och enskildas olika val och behov, och för civilsamhällets särart. Det behöver finnas en gräns för det offentligas räckvidd. Kommunen kan inte, och bör inte, göra allt.

5. FÖRETAGSAMHET

Varje ny generation ska ges chanserna att själva kunna forma sitt liv och sitt arbete. Vi tror på kraften i det personliga initiativet. Företagsamhet ska uppmuntras och kommunen har ett ansvar att skapa ett gott klimat där enskilda människors idéer och entreprenörskap får möjlighet att blomma ut. Ett starkt näringsliv är en förutsättning för en god välfärd.

6. TILLGÄNGLIGHET

Vi vill bygga ett samhälle för alla; ett inkluderande samhälle som tar frågor om fysisk tillgänglighet på allvar i all samhällsplanering, men som också reflekterar kring enskilda individers behov och förutsättningar i relation till all kommunal service. Buller, störningar, språkbarriärer, digitalt utanförskap mm kan på olika sätt exkludera medborgare från att fullt ut delta i aktiviteter i det offentliga rummet. Denna medvetenhet om psykiska och fysiska funktionshinder måste finnas inför alla politiska beslut.

Tillgänglighet handlar också om en kommun som säkerställer smidiga kontaktvägar. Medborgare ska enkelt hitta svar på sina frågor och mötas av en god service.

7. TRYGGHET

Övergrepp och kränkningar av medmänniskors integritet och egendom kan aldrig tolereras. Respekten för lagarna är en grundläggande förutsättning för det goda samhället. Men trygghet byggs framförallt underifrån. Trygga familjer, kloka vuxna, goda skolmiljöer och en självklar delaktighet i arbets- och föreningsliv skapar förutsättningar för ett tryggt samhälle som håller ihop. Men våld och brott är en realitet som vi alla har att förhålla oss till och den kommunala planeringen behöver därför bidra fullt ut till att skapa trygga miljöer: i hem, skolor och det offentliga rummet.

8. JÄMSTÄLLDHET

Lika villkor och lika möjligheter ska vara en självklarhet – oavsett kön. Jämställdhetsperspektivet ska genomsyra alla politikområden. Likaså behöver analysen av löner, sjuktal och arbetsmiljö präglas av en medvetenhet om att det finns könsskillnader som behöver åtgärdas. Jämställdhet handlar också om frihet, trygghet och oberoende. Men jämställdhet behöver alltid förhålla sig till rätten att göra individuella val, egna

prioriteringar. Ingen relation eller familj är den andra lik.

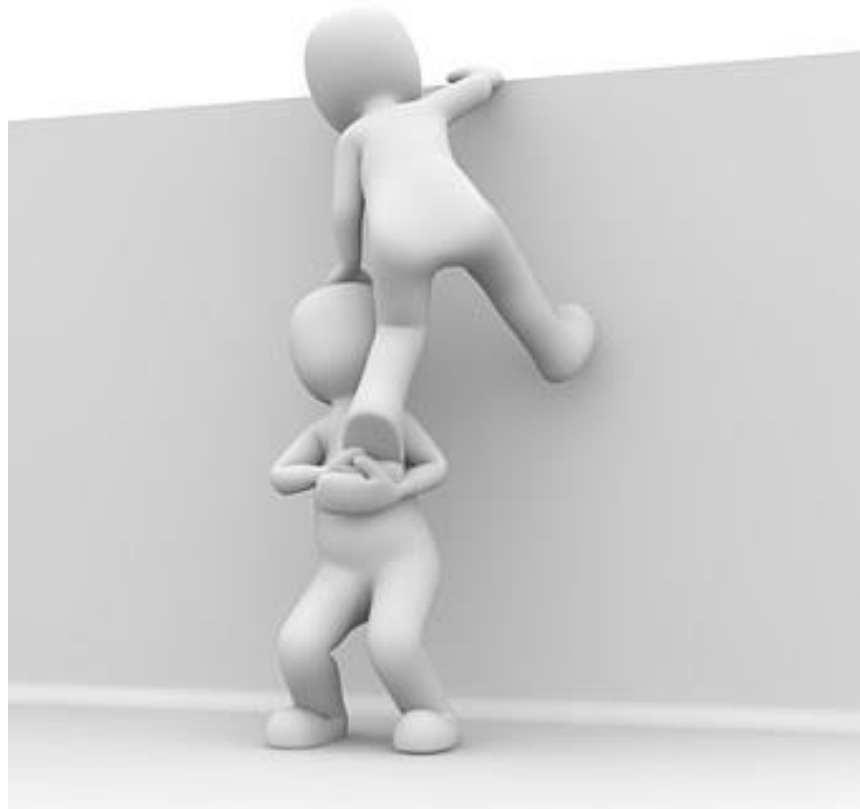
9. INTEGRATION

All integration behöver bygga på ömsesidighet, öppenhet och nyfikenhet. Vi har skapat rum för nya svenskar, och vi kommer även framöver vara med och ta ansvar för det nationella flyktingmottagandet. Men nu behöver goda vardagsmöten stå i fokus. Jobb, utbildning, språkkunskaper och deltagande i föreningslivet är självklara vägar in i det svenska samhället. Likaså behöver vi tryggt förmedla en tilltro till att det finns grundläggande värderingar värda att förmedla; värderingar som inte är valbara.

10. GEMENSKAP

Gemenskap och värme bygger samhälle. Varje människa är unik, men behöver gemenskap med andra för att leva och utvecklas. Det offentliga roll är inte att skapa gemenskap, men att ge *förutsättningarna* för att vi tillsammans ska kunna bryta ensamhet, isolering och utanförskap. Familjer och andra små gemenskaper ska uppleva att kommunen ger ett självklart stöd.

Ett starkt civilsamhälle är enorm tillgång för en kommun som Jönköping. I föreningar, nätverk och församlingar växer vänskap och känslan av sammanhang. Vi blir frivilligt medspelare i något som är större än oss själva. Gemenskap föder också ansvarstagande, solidaritet och en önskan om att finnas för andra när livet är skört. Sann samhällsgemenskap skapar också en längtan efter en rättvis fördelning av livets goda.

1. Gemensamma resurser – att förvalta väl

Jönköpings kommun har antagit en ambitiös vision med sikte på 2030. Jönköping ska vara södra Sveriges nav, en kommun med framåtanda, en plats för gemenskap, trygghet och öppenheten, och den attraktiva kommunen där stad och landsbygd möts. Den visionen bejakar vi gärna, men vill i detta kommunprogram understryka vikten av alla de medvetna politiska beslut som dagligen behöver fattas för att forma den goda kommunen. Det handlar om ett gott förvaltarskap, om mod att våga pröva nya vägar utan att fastna i en rädsla att göra fel, att visa tilltro till medarbetares kapacitet och kreativitet och att våga välja. Och välja bort. Bara den kommun som står på en stabil ekonomisk grund är fri att utvecklas och bygga nytt. God ekonomi ger handlingsutrymme.

EKONOMI

En ansvarsfull ekonomisk politik är grunden för en välfungerande kommun. Varje skattekrona ska användas klokt i syfte att inte överbeskatta medborgarna. Den kommunala verksamheten ska präglas av gott förvaltarskap, hög kvalitet och en bra arbetsmiljö för personalen. Arbetet

med att utveckla styrning, ledning och en tydlig måluppfyllelse ska präglade arbetet under mandatperioden.

Kommunens fortsatta utveckling, med behov av omfattande investeringar inte minst inom välfärdssektorn, kommer innebära stora ekonomiska utmaningar. Detta kräver goda resultat för att kommunen inte ska dra på sig en orimligt stor låneskuld. En stor låneskuld kommer vid mer normala räntenivåer innebära betydande kapitalkostnader vilket påverkar vilka resurser vi har för att bedriva kommunens kärnverksamheter. Goda resultat är också en förutsättning för att kommunen ska kunna hantera oväntade situationer på ett rimligt och ansvarsfullt sätt.

Politik handlar ganska ofta om vad kommunen borde göra ytterligare utöver den verksamhet som redan bedrivs. Det politiska samtalet under kommande år bör dock istället kretsa kring vad som är det kommunala huvuduppdraget och hur vi ska renodla det. Under mandatperioden ska förskolan och skolan genomgå en historiskt stor utbyggnad och i början av nästa mandatperiod väntas antalet äldre snabbt öka. Detta kommer att kräva stora resurstillskott. För att klara det krävs att andra saker måste få stå tillbaka.

Ständiga förbättringar och effektiviseringar måste vara en naturlig del i hela den kommunala verksamheten. Incitament behöver skapas som främjar ett sådant arbetssätt och som bidrar till ett ansvarsfullt resursutnyttjande.

Skattesatsen ska vara ändamålsenlig i förhållande till den verksamhet som ska bedrivas och skattehöjningar ska i möjligaste mån undvikas. En höjning av kommunalskatten påverkar mest de med lägst inkomster och eget sparande är en viktig del i välfärden och tryggheten för den enskilde.

Det ska finnas en tydlig ambition för vilken roll de kommunala bolagen ska spela och vad som förväntas av dessa. Bolagen bör vara aktörer i samhällsbyggandet och i ökad utsträckning bidra till finansieringen av kommunens kärnverksamheter

DIGITALISERING

Stora samhällssektorer har under senare år genomgått en digitalisering men Jönköping som kommun har dessvärre inte följt med i utvecklingen. Stort fokus ska under den kommande mandatperioden därför läggas på digitalisering och skapandet av e-tjänster som på ett positivt sätt kan bidra till en god välfärd och ett ansvarsfullt resursutnyttjande. Detta är viktigt av främst tre skäl. Medborgarna förväntar sig att den kommunala verksamheten kan nås och är tillgänglig under en stor del av dygnets timmar. Digitaliseringen kan bidra till att förenkla och effektivisera arbetssätt och administrativa rutiner och därmed innebära kostnadsbesparingar i en tid då välfärdens finansiering är pressad. För det tredje frigör digitala tjänster personella resurser som istället kan användas för respektive verksamhets huvuduppgifter. Det är dock viktigt att påpeka att digitala tjänster i flera avseende aldrig kan ersätta det personliga mötet och det måste finnas en förståelse för att tex välfärdsteknologi till en början kan mötas med en viss skepsis.

UPPHANDLING

Kommunens upphandlingar ska främja social-, ekologisk- och ekonomisk hållbarhet. Upphandlingar är ett strategiskt verktyg som ska användas för att nå de politiska målsättningarna. Kunskapen om upphandlingsinstrumentet bör öka hos förvaltningar och nämnder.

Kommunen ska genom sina upphandlingar främja lokalt företagande och upphandlingsverksamheten ska bedrivas på ett sätt som möjliggör för en mångfald av

anbudsgivare. Vidare ska kommunen genom sina upphandlingar stimulera tillkomsten av socialt företagande.

KOMMUNEN SOM ARBETSGIVARE

Kommunens mest värdefulla resurs är alla våra kompetenta och engagerade medarbetare. Kommunen ska ha höga ambitioner i rollen som arbetsgivare. Vår förmåga att attrahera, rekrytera, utveckla och behålla kompetens är avgörande för hur vi framöver ska kunna fortsätta att säkerställa välfärd och kommunal service.

Arbetet med att tydliggöra och utveckla både ledarskap och medarbetarskap ska fortsätta under mandatperioden. Likaså behöver en sammanhållen arbetsgivarpolitik utvecklas.

Medarbetarundersökningar och kartläggning av det systematiska arbetsmiljöarbetet är viktiga verktyg för att löpande följa utvecklingen inom kommunen. Alla medarbetare ska ges möjlighet till kompetensutveckling och erfarna medarbetares kunskap ska tas tillvara. Kommunen ska på olika sätt uppmuntra närvaro på arbetsmarknaden även efter pensionsåldern.

Effektiv bemanningsplanering ska uppmuntras, både för att möta verksamheternas behov och säkerställa en schemaläggning som främjar personalens hälsa. Personalens delaktighet är en viktig faktor i detta arbete.

Stor uppmärksamhet behöver under mandatperioden riktas mot den fortsatt stora skillnaden i sjuktal mellan män och kvinnor. Årsredovisningen för 2018 visar att mäns sjukfrånvaro ligger på 4,4 procent medan kvinnorna landar på 7,1. Psykisk ohälsa och dubbelarbete bland kvinnor är en bidragande orsak. Ökad chefstäthet inom utbildning och social sektor ska prioriteras. En uppdaterad rehabiliteringspolicy och förtydligad och enhetlig process för hantering av rehabiliteringsåtgärder ska tas fram under mandatperioden.

2. En kommun som är större än staden

UTVECKLA HELA KOMMUNEN

Jönköping är en stor kommun med en fantastisk variation och starka lokala identiteter. Platser som Bottnaryd, Bankeryd, Gränna, Huskvarna, Tenhult, Lekeryd, Taberg, Ölmstad, Norrahammar och centrala Jönköping bjuder på en fascinerade mångfald både i karaktär och natur. Lägg till det alla andra levande samhällen, våra vackra sjöar och en vidsträckt landsbygd, så skapas en bild av en alldeles unik kommun med goda möjligheter för boende, försörjning och rekreation. Vi är privilegierade!

Vår målsättning är att alltmer lyfta detta faktum i det politiska samtalet: **Jönköpings kommun är större än staden!**

Vår ambition är att tillväxt och utveckling ska ske i hela kommunen, inte enbart genom förtätning av de centrala delarna av Jönköping. Vi vill tillskapa fler villatomter, säkerställa service och mark för etablering av olika verksamheter, stimulera lokala näringar, säkerställa god tillgång på bredband och göra det möjligt att både ha familjeliv och arbetsliv i kommunens olika delar. Likaså vill vi slå vakt om gröna näringar, jord- och skogsbruk, som är centrala för en livsnödvändig produktion och för ett öppet landskap.

En hållbar vardag utanför centralorterna kräver också respekt för att bilen för många har en roll att spela för att lägga livspusslet. Vårt miljöengagemang och våra initiativ för att ta hänsyn till klimatutmaningen kan ta sig olika konkreta uttryck i livets och vardagens olika faser.

Vi har också förmånen att i dag kunna räkna med en lång rad enskilda individer, föreningar och företag som bärs av en stark längtan efter att vara med och utveckla sin ort. Detta är en värdefull tillgång för hela kommunen, och ska på olika sätt uppmuntras och förstärkas. Här spelar inte minst de idag 14 grupperna med fokus på **kommundelsutveckling** en viktig roll. I samspel mellan kommun och frivilligkrafter ligger fokus på att stärka kommundelarnas identitet och

framtidstro och skapa trivsamma, trygga och inbjudande fysiska miljöer. Under mandatperioden ska ansträngningar göras för att bredda och förnygra deltagandet i dessa grupper, samtidigt som en översyn behöver göras för att eventuellt tillskapa grupper i nya områden.

TRAFIK

I takt med att Jönköping växer och fler väljer att bo i vår kommun ökar behovet av en väl utbyggd infrastruktur för våra olika trafikslag - bilism, kollektivtrafik, cyklister och fotgängare.

Det ska vara möjligt att bo och verka inom hela kommunen i livets olika skeden. Alla de olika trafikslagen behövs och behöver samspela med varandra för att ett effektivt resande ska vara möjligt. Det ska vara hållbart att bo på landsbygden eller i en mindre centralort och arbeta eller studera i Jönköping eller någon annan del av kommunen. Hållbart resande utvidgas därmed till att förutom miljöaspekter även gälla flexibilitet och framkomlighet för de olika trafikslagen med fokus på att öka samspelet så trafikslagen kompletterar varandra – inte konkurrerar med varandra.

Kollektivtrafiken har inte byggts ut tillräckligt för att möta behovet till följd av en växande befolkning. För att göra det möjligt för fler att välja bussen framför bilen måste förstärkningar ske av såväl linjenät som turtäthet.

Framförallt vid planering av nya bostadsområden, stadsdelar eller omvandling av verksamhetsområden är det av särskild vikt att planering sker så att de fyra trafikslagen kompletterar varandra.

Under mandatperioden ska vi bland annat:

- ✓ Fullfölja Stadsbyggnadsvisionen för området runt södra Munksjön, men även söka konkreta alternativ till en fortsatt förtätning av staden.
- ✓ Tänka brett när det gäller kommunens inköp och exploatering av ny mark (industrimark, mark för verksamheter mm) för att fullt ut utnyttja den potential som finns i kommunens olika delar. Sambanden mellan olika åtgärder behöver synliggöras: Nya arbetstillfällen och bostäder ger underlag för service, skolor, äldreboenden och deltidsbrandkårer. Vi vill se en tillväxt i kommunens alla delar.
- ✓ Underlätta för människor att skapa ”en hållbar vardag”, byggd på respekt för att valet av färdmedel måste få se olika ut beroende på livssituation. Det innebär att det är viktigt att all trafikplanering utgår från behoven för samtliga trafikslag.
- ✓ Uppmuntra arbetet med vår kommundelsutveckling, genom att bredda och förnygra deltagandet i utvecklingsgrupperna.
- ✓ Prioritera även en upprustning av mindre stadsdelscentrum i centrala delar av kommun. Områden som t ex Dalvik har varit eftersatta under många år.
- ✓ Minska trafikhindren. Vi behöver fortfarande bilen!
- ✓ Förstärk kollektivtrafiken vad avser linjenät och turtäthet.

3. Bygga och rusta för framtiden

BOSTÄDER

Behovet av nya bostäder är stort i Jönköping. Många längtar idag efter möjligheten att skapa ett första hem, flytta till något större, hitta en villa för sin växande familj eller skapa ett bekvämt boende på äldre dar. Allt fler ser dock hur bostadsbristen sätter käppar i hjulen. Detta samtidigt som många av sociala och ekonomiska skäl helt står utanför den etablerade bostadsmarknaden eller brottas med en ökande trångboddhet.

Men bostäder är inte bara en angelägenhet för den privata sfären – utan en grundläggande förutsättning för all den tillväxt som vi önskar se i vår kommun. I dag hindrar bostadsbristen företag från att rekrytera och expandera, och högskolan brottas med bostadsbrist för sina studenter. Därför måste **ökat bostadsbyggande** vara en absolut prioritet i Jönköpings kommun, för att säkerställa att vi även framöver är en attraktiv etableringsort. Det ska vara enkelt att fatta beslutet att flytta till Jönköping!

Det är viktigt att det i kommunen finns bostäder åt alla i olika åldrar, med olika sociala och ekonomiska förutsättningar i kommunens alla delar. Inte minst för barn och unga är en god boendemiljö av största vikt. Möjligheten att hyra eller äga sin bostad ska finnas i alla delar av kommunen.

Det vi bygger i dag och imorgon kommer att stå i minst 50 till 100 år framöver. I detta faktum ryms såväl miljöaspekter som vikten av en god arkitektur och en stadsplanering som skapar bestående värden och är hållbar i begreppets fulla bemärkelse. Utmaningen är att klara hållbarhetsbegreppets tre dimensioner samtidigt; social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet.

För att hushålla med värdefull mark ska kommunen vara en aktivt drivande part för att, med hänsyn tagen till stadssiluetten och kulturhistoriska värden, bygga **mer på höjden** i centrala delar av Jönköping. När fler människor bor i staden blir grönstrukturen också allt viktigare. Närheten till parker och grönområden för rekreation ska prioriteras.

Kommunen brottas fortfarande med en bostadsbrist på uppskattningsvis 2000 bostäder. För att bygga ikapp bostadsbristen, och möta den kommande befolkningstillväxten, måste

målsättningen att påbörja **1000 bostäder per år** tydligt ligga fast. Detta kommer att kräva stora ansträngningar år efter år. Likaså behöver arbetet med detaljplaner ha mycket hög prioritet. Den så kallade planberedskapen för en kommun av Jönköpings storlek bör ligga på 4000 bostäder. För att säkerställa utbyggnadstakten behöver förstärkt samordning mellan nämnder, fördjupad dialog med privata aktörer, förenklad handläggning och minskat detaljreglering av detaljplaner prioriteras. En utbyggnadsstrategi med sikte på 200 000 invånare till 2050 ska påbörjas.

I dagsläget ser vi också en stor brist på småhustomter i kommunen. Många människor vill äga sin bostad och bo med markkontakt, men i dag tar planeringen inte tillräcklig hänsyn till detta. Här ska vi under mandatperioden verka för att på olika sätt förbättra tillgången till mark för **småhus**, radhus och mindre flerfamiljshus.

Kommunen måste under mandatperioden skaffa sig rådighet genom att väsentligt öka kommunens markreserv.

Med anledning av den stora investeringsutmaning som väntar bör kommunen avyttra de delar av sitt fastighetsbestånd som inte används för kärnverksamheten. Allmännyttan bör pröva möjligheten att sälja delar av sitt bestånd för att finansiera nyproduktion av hyresrätter.

INFRASTRUKTUR

I kommunens vision för 2030 slås fast att Jönköping ska vara ”södra Sveriges nav”, en knutpunkt med goda kommunikationer med omvärlden. Vårt strategiska läge, och vårt breda och expansiva näringsliv, befäster vår position inom handel och logistik. Här vill vi understryka att en bra infrastruktur är helt avgörande för att människor och företag ska kunna verka i Jönköping. Goda kommunikationer bygger ett starkt näringsliv och skapar förutsättningar för att turism och mässverksamhet ska kunna utvecklas. Jönköpings flygplats är viktig för att behålla Jönköpings attraktivitet. Det gäller förutom passagerartrafik även, det för företagen, viktiga fraktflyget. Vi vill se bättre vägar, **trafikflöden** och kommunikationer i både stadskärnan och på landsbygden. En väl utbyggd laddinfrastruktur för bilar och bussar blir av stor vikt.

Visionen om en höghastighetsbana behöver tydligt hållas vid liv under mandatperioden, även om Trafikverket för närvarande bromsat arbetet med en lokaliseringsstudie för höghastighetsjärnväg på sträckan Linköping-Jönköping. Snabba och moderna kommunikationer är av avgörande betydelse för Jönköpings utveckling!

Under mandatperioden ska vi bland annat:

- ✓ Arbeta för att skapa varierande bostadsformer i alla kommundelar, med målet att bygget av 1000 bostäder påbörjas per år. Vid mandatperioden slut ska vi ha uppnått en planberedskap (dvs färdiga detaljplaner) på 4000 bostäder.
- ✓ Våga bygga mer på höjden i kommunens centrala delar.
- ✓ Genom förvärv öka kommunens markreserv – både för industribehov, bostadsbyggande, verksamheter och i form av bytesmark.
- ✓ Erbjuder fler småhustomter, gärna i sjönära lägen där det är möjligt.

4. Jobb, företagande – och innanförskap

NÄRINGSLIV

Företagsamhet är grunden för vårt välstånd. Ett konkurrenskraftigt och diversifierat näringsliv skapar arbetstillfällen och tillväxt, vilket i sin tur ger skatteintäkter som finansierar vår gemensamma välfärd. Därför måste ett gott näringslivsklimat hela tiden stå i fokus för kommunens ansträngningar. Goda idéer och entreprenörskap måste ges alla chanser att få blomma ut.

Kommunens förvaltningar ska ge näringslivet **god service**, ett gott bemötande och arbeta för en ökad tillgänglighet. Det ska vara enkelt att som företagare komma i kontakt med rätt person i den kommunala förvaltningen. Kommunen ska också bidra till att skapa förutsättningar för ett ökat **nyföretagande**. Här spelar Jönköping University, i samverkan med framför allt Science Park, en viktig roll för att främja en innovativ miljö som årligen skapar ett hundratal nya företag.

Under mandatperioden ska Jönköpings kommun radikalt förbättra sin placering på Svenskt näringsliv rankinglista över företagsklimat, och lyfta sig upp till en placering bland **topp 25** av landets kommuner (2018: plats 112).

Jönköping ska också vara en attraktiv kommun för **nyetableringar**, för såväl nationella som internationella aktörer. Vår kommun ligger strategiskt helt rätt, mitt i södra Sverige mellan Skandinavien och huvudstäderna. Drar man en radie på 35 mil runt Jönköping når man cirka 80 procent av Sveriges befolkning, vilket är unikt i landet. Många lokala industriområden har expanderat kraftigt de senaste åren, och just nu pågår arbete med detaljplaner för att möjliggöra mer ledig mark för industri och näringsliv. Det arbetet

måste intensifieras än mer, inte minst genom att kommunen förstärker sin tillgängliga markreserv. Bristen på verksamhetsmark får inte stå i vägen för expansion eller nyetableringar.

KOMPETENSFÖRSÖRJNING

Arbetets värde och glädje är centralt i skapandet av det goda samhället. Genom förvärvsarbete ges varje person ekonomiska möjligheter att ta ansvar för sig själv och sina närmaste, men också möjligheter till personlig utveckling, arbetsgemenskap och sociala kontakter. Rätt kompetens och tillräcklig kompetens är dessutom en strategisk fråga för hela näringslivet. Ett nära **samarbete mellan olika branschorganisationer och olika utbildningsanordnare** är avgörande för att skapa rätt matchning på arbetsmarknaden. Inte minst är detta en stor utmaning för kommunen i sin roll som arbetsgivare. Många tusen personer kommer att behöva rekryteras bara till Jönköpings kommun under mandatperioden.

För att klara rekryteringsbehovet inom äldreomsorgen vill vi pröva möjligheten att införa en anställningsgaranti innebärande att alla personer som har en godkänd examen som undersköterska från ett gymnasium i Jönköping är garanterad en anställning i kommunen efter genomförd lämplighets- och vandelsprövning. Garantin gäller året runt tills den dag man fyller 26 år och anställning ska erhållas senast två veckor efter godkänd lämplighets- och vandelsprövning. Liknande garantier bör också prövas vad gäller förskollärare och lärare.

Här behöver kommunen med en bred ansats bidra till att **skapa förutsättningar** för företag och offentliga verksamheter att kunna rekrytera. Tillgången på bostäder, goda kommunikationer, en kreativ miljö, goda välfärdstjänster och ett attraktivt kultur-och fritidsutbud gör Jönköping till ett valbart alternativ när konkurrensen om kompetens hårdnar.

INNANFÖRSKAP

Vi kan glädjas åt att Jönköpings kommun har en arbetslöshet som ligger lägre än både läns- och riksgenomsnittet. Även ungdomsarbetslösheten och arbetslösheten bland utrikes födda är lägre i kommunen. Antalet hushåll med försörjningsstöd har också minskat avsevärt de senaste åren, även om vi nu i början på mandatperioden kan notera att minskningen stannat av. Här behöver kraftfulla insatser göras även framöver, för att hålla siffrorna på en låg nivå.

Kommunens arbetsmarknadsåtgärder behöver genomsyras av en respekt för varje enskild individs förmåga, oavsett nivå. Vi vill skapa ett samhälle där alla ges möjligheter att bidra **efter sina förutsättningar** och sin arbetsförmåga. Ambitionen ska vara jobb och sysselsättning för alla; också för dem som står långt från arbetsmarknaden.

Välfärdsjobben har inneburit att ett stort antal personer har kunnat gå från bidragsberoende och utanförskap till egen försörjning och innanförskap. Denna åtgärd ska värnas och tillåtas växa i omfattning med en vikande konjunktur.

Ett deltagande i arbetslivet är också en avgörande nyckel till **integration** av nyanlända. Genom fler vägar till jobb kan utanförskap brytas och fler individer kan genom egen försörjning bygga en stabil framtid för sig och sina familjer. Här behöver extra insatser riktas mot att få in utlandsfödda kvinnor på arbetsmarknaden. Initiativ i samverkan med civilsamhället ska uppmuntras.

Tillskapandet av nya, enklare **servicejobb** inom välfärdssektorn är ett viktigt spår att utveckla under mandatperioden. Både för att bredda arbetsmarknaden och för att möta den stora rekryteringsutmaningen inom vård och omsorg.

Under mandatperioden ska vi bland annat:

- ✓ Aktivt arbeta för att skapa ett än bättre företagarklimat i kommunen – med målet att placera Jönköping på topp 25 i Svenskt näringslivs ranking.
- ✓ Förstärka kommunens näringslivsavdelning.
- ✓ Säkerställa tillgång på verksamhets- och industrimark i kommunen, för att underlätta för expansion och nyetableringar.
- ✓ Fortsätta att utveckla fler enkla jobb – dels för att kunna hantera våra stora rekryteringsbehov, dels för att skapa förutsättningar för fler att kliva in fullt ut på arbetsmarknaden.
- ✓ Värna välfärdsjobben.
- ✓ Fortsätta att erbjuda alla nyanlända arbete från dag 1.
- ✓ Utveckla olika satsningar för att stimulera unga att välja utbildningar som efterfrågas på arbetsmarknaden.
- ✓ Erbjuder alla studerande fast anställning i kommunen efter avslutad omsorgsutbildning (efter grundläggande lämplighets- och vandelsprövning).

5. Växa och lära hela livet

Det ska inte spela någon roll var du kommer ifrån – utan vart du är på väg. En bra utbildning är viktig för att ge barn och unga goda förutsättningar i livet. Kunskap och bildning ger makten att själv forma sitt liv. Chansen att utvecklas och lära nytt ska vara tillgänglig hela livet, från förskola till studiecirkel. Betydelsen av Jönköping University kan inte nog betonas för att möjliggöra ett livslångt, kvalificerat lärande i vår kommun.

FÖRSKOLAN

Barn har olika behov och förutsättningar. De behöver därför olika stöd och stimulans beroende på ålder, mognad och bakgrund. Gruppstorlekarna får inte vara större än att varje barn kan få sina behov tillgodosedda. I Jönköpings kommun har vi lyckats att minska barngruppernas storlek rejält de senaste åren, och även under denna mandatperiod ska målsättningen ligga fast: max 12 barn i småbarnsgrupp och max 18 barn i syskongrupp. **Små barn behöver små grupper.**

Läroplanen pekar tydligt ut förskolan som en del i utbildningssektorn, och kunskapsuppdraget är centralt för att barn redan från början ska få en stark grund att stå på. Men omsorgen och leken måste tydligt gå hand i hand med undervisningen. Dessutom vill vi understryka föräldrars rätt och möjlighet att **själva välja omsorgsformer** för sina barn. Familjer ser olika ut och en del föräldrar vill stanna hemma länge med sina barn när de är små. Andra väljer pedagogisk omsorg (familjedaghem). God valfrihet för föräldrarna förutsätter mångfald i utbudet. Åtgärder ska

vidtas för att stimulera tillkomsten av fler fristående förskolor med olika typer av profil och ett större utbud av pedagogisk omsorg.

GRUNDSKOLAN

Varje förälder ska kunna lita på att skolan ger barnen de kunskaper de behöver för att klara vuxenlivet och att det sker i en **trygg miljö präglad av arbetsro**. Varje elev ska mötas av höga förväntningar och ges det stöd som krävs för att kunna nå kunskapsmålen, förverkliga sina drömmar och utvecklas till ansvarskännande medborgare. Glädjen i att lära ska stå i centrum. Varje barn ska ges en chans att utvecklas utifrån sina förutsättningar. Principen om inkludering ska inte vara absolut. Behovet av resursenheter och resursskolor ska följas noga, för att ge varje enskilt barn bästa möjliga skolmiljö.

Jönköpings kommun är en expansiv kommun. Det innebär ett fortsatt ökat barn- och elevantal vilket medför stora utmaningar för kommunens skolutveckling, bland annat kopplat till lokaler och bemanning. Under mandatperioden ska den **omfattande ut- och ombyggnationen** av förskolor och skolor fortsätta.

Skolan har en utmaning att garantera en **likvärdig skola** för alla. Här ser vi nu en positiv utveckling, men arbetet måste ha fortsatt hög prioritet under hela mandatperioden. Likaså ska en översyn göras av gällande resursfördelningssystem, för att garantera en fördelning som möter de skiftande behoven på ett ändamålsenligt sätt. Andelen behöriga till gymnasiet ska fortsätta att öka.

Skickliga och engagerade lärare och fritidspedagoger är nyckeln till en bra skola och fritidshem av god kvalitet. **Våra medarbetare** och skolchefer ska ges goda förutsättningar att utvecklas i sina roller, och på olika sätt stöttas administrativt. Professionsprogrammet ska värnas.

Värdegrundsarbetet ska genomsyra all skolverksamhet och alla barn ska känna sig trygga, sedda och blir respekterade för den de är. Nolltolerans ska gälla avseende mobbing och rasism.

Rörelse i skolan ska prioriteras än mer framöver. Pulshöjande aktiviteter främjar både hälsa och inlärning. Olika former av utomhuspedagogik ska utvecklas. **Fritidshemmen** ska fortsätta att utvecklas och ses som självklara komplement i arbetet med skolans måluppfyllelse. Arbetet ska främja fantasin och präglas av en mångfald av kreativa uttryck, där skärmtid ska ha låg prioritet.

Valfrihet ska också finnas när det gäller våra skolor. Vi anser att **fristående skolor** är en självklar och viktig del av det svenska skolväsendet. En skolpeng som följer med eleven till den skola som väljs är en viktig grundläggande princip, som garanterar elever en möjlighet att välja den skola som passar bäst oavsett ekonomiska och sociala förutsättningar.

SÄRSKOLAN

Särskolan ska fortsätta att utvecklas som egen skolform med den enskilda individens behov i fokus. Ett växande antal elever ställer krav på goda lösningar vad gäller lokaler, något som ska prioriteras under mandatperioden.

GYMNASIESKOLAN

Gymnasieskolan ska i hög grad utgå från elevernas behov och intressen och bör därför präglas av mångfald. Ett brett spektrum av både teoretiska och praktiska utbildningar ska erbjudas eleverna, för att på bästa sätt rusta för vidare studier eller arbete. Gymnasiet lägger förutsättningarna för unga människors möjligheter att nå sina livsmål.

Gymnasieskolan ska också verka för att kommunens arbetsgivare har tillgång till rätt utbildad arbetskraft. Kopplingen till arbetsmarknad ska stärkas. Målet för varje elev måste vara att skolgången ska leda fram till arbete i vuxenlivet.

VUXENUTBILDNING

Det måste finnas möjligheter att påbörja helt nya studier eller att komplettera tidigare utbildning under hela livet. Det innebär att vuxenutbildningen ska vara flexibel och väl utbyggd.

Därigenom ökar förutsättningarna att möta arbetsmarknadens ofta snabbt skiftande behov av utbildad arbetskraft. Det är också angeläget att vuxna med intellektuell funktionsnedsättning ges möjlighet till utbildning och vidareutveckling.

BILDNING FÖR LIVET

Folkbildningens unika och viktiga uppdrag bidrar till människors möjligheter till utveckling och ny kunskap hela livet. I Jönköping finns en rad studieförbund och folkhögskolor. Kommunen ska på olika sätt uppmuntra och stödja folkbildningen.

Under mandatperioden ska vi bland annat:

- ✓ Säkerställa att lärarnas arbetstid alltmer fokuseras på undervisning. Det administrativa stödet till skolledare ska prioriteras.
- ✓ Tillse att skolan ska vara en trygg miljö präglad av arbetsro.
- ✓ Barngruppernas storlek ska inte överstiga 12 barn i småbarnsgrupp och 18 barn i syskongrupp.
- ✓ Utveckla skolans arbete med PRAO och samarbete med näringslivet.
- ✓ Utveckla arbetet för minskad skolfrånvaro.
- ✓ Fortsätta det omfattande arbetet med nybyggnation av förskolor och skolor.
- ✓ Behovet av resursenheter och resursskolor ska löpande prövas.

6. Goda uppväxtvillkor för barn och unga

Trygga familjer är en förutsättning för goda uppväxtvillkor. Därför ska **familjestöd** i olika former fortsätta att utvecklas. Ett gott och öppet samarbete mellan familj, skola, socialtjänst, kultur- och fritidsförvaltningen och civilsamhällets alla olika aktörer är avgörande för att bygga starka och trygga strukturer runt varje enskilt barn. Arbetet med att skapa lättillgänglig och användbar information för att stötta föräldrar i olika livssituationer ska ha fortsatt hög prioritet. Informationen ska vara bred och lyfta fram bland annat psykisk och fysisk hälsa, motion och rörelse, sömnens betydelse, begräsning av skärmtid, alkohol och droger och säkerhet på internet. Det föräldrastöd som i dag finns tillgängligt via kommunens hemsida behöver vi fortsätta synliggöra och utveckla.

Vår ambition är att skapa **ett familjevänligt Jönköping**, med goda förutsättningar för lek och en aktiv fritid. Renovering och skötsel av kommunens lekplatser ska ha hög prioritet. För ökad trygghet, säkerhet och trivsel på våra lekplatser, samt möjlighet för barn att vistas där även efter att mörkret inträtt, behöver antalet lekplatser som är försedda med belysning öka under mandatperioden.

Kommunen ska tydligt stötta och uppmuntra föreningslivet i alla dess former, för att fylla våra barn och ungas liv med rörelse, skapande, musik och en känsla av delaktighet och tillhörighet. Tillsammans skapar vi en god miljö för våra unga att växa upp i! Verksamheten på kommunens fritidsgårdar behöver också värnas, och extra uppmärksamhet behöver riktas mot att skapa ett självklart och tryggt utrymme för tjejerna.

Formerna för barn och ungas inflytande över kommunala beslut ska fortsätta att utvecklas. Barnkonventionen utgör en självklar grund för kommunens arbete.

Barn och ungas **psykiska hälsa** behöver vara ett tydligt prioriterat område i det kommunala arbetet. Den psykiska ohälsan ökar, vilket är något att ta på största allvar. För att bromsa utvecklingen är det hälsofrämjande och förebyggande arbetet viktigt för att bromsa nedåtgående spiraler och stärka den enskilda individen. Samverkan med regionen behöver fortsätta att utvecklas, för att inga unga ska hamna mellan stolarna. Ett gott exempel på samverkan är den så kallade Barn- och ungdomshälsan, som i dag kompletterar skolans elevhälsa och regionens barn- och ungdomspsykiatri. **Elevhälsans** arbete med psykisk ohälsa ska under mandatperioden tillskjutas extra resurser i form av centrala stimulansmedel som kan sökas av den skola som vill utöka sin elevhälsa.

Barns välbefinnande behöver stå i centrum för all kommunal verksamhet, för att säkerställa *alla* barns rättigheter och möjligheter till goda uppväxtvillkor oavsett hemmet ekonomiska eller sociala situation. När familjens egna resurser inte räcker till, krävs ett strukturerat och förebyggande arbete från samhället för att förbättra dessa barns framtidsutsikter. (Se vidare kapitel 9.) Här ska inte minst skolans centrala roll betonas. Undersökningar visar att en fungerande skolgång är en avgörande skydds- och framtidsfaktor för barn som lever i en social problematik.

Ett annat bra exempel där region och kommuner samarbetar är **familjecentraler**, där mödrahälsovård, barnhälsovård, socialtjänst och öppen förskola samverkar i tidiga insatser.

Under mandatperioden ska vi bland annat:

- ✓ Prioritera och utveckla föräldrastödet.
- ✓ Stärka elevhälsan för att tidigt fånga upp psykisk ohälsa.
- ✓ Utveckla samverkan med Regionen kring ungas psykiska hälsa.
- ✓ Genomlys behovet av att inrätta fler familjecentraler och öppna förskolor i kommunen, för att möta befolkningstillväxten och säkerställa en likvärdig tillgång.
- ✓ Utveckla och tydliggöra arbetet med barns rättigheter inom kommunens olika verksamhetsområden.

7. Goda livsmiljöer för våra äldre

Den som vill blicka framåt, måste stå stadigt på de fakta som vi har att tillgå. Och ett är säkert: 2030 kommer Jönköping ha betydligt **fler äldre invånare** än vad vi har idag. Kommande mandatperiod behöver stort fokus ligga på att rusta vår kommun så att vi kan erbjuda goda livsmiljöer för våra äldre även framöver.

Många äldre kommer att vara friska långt upp i åren och kommer aktivt vilja vara med att både forma och bära vår kommun. Men många kommer också vara i behov av omsorg, specialanpassat boende och stöd för att bryta ensamhet och isolering. Vår vision är att Jönköping ska vara stabilt positionerad som **”bästa kommun att åldras i”**, med en god vård och omsorg, ett välutvecklat anhörigstöd och ett bra utbud av aktiviteter för äldre – och dessutom känt för att tillåta sin befolkning att vara individer hela livet! Vår utgångspunkt är att alltid se människan och hennes specifika behov.

Jönköpings kommun ska fullt ut räkna med sina äldre invånare, bjuda dem att ta plats vid borden där besluten fattas och väga in de äldres behov när stadens rum utformas. Tillgängligt, enkelt, inkluderande är nyckelord. Jönköping ska vara en stad för alla generationer! Fritidsutbud, vandringsleder och kulturaktiviteter ska på ett självklart sätt anpassas för en morfar eller farmor på utflykt med sitt barnbarn och för engagerade seniorer på upptäcktsfärd. Belysning, transporter, viloplatser utformas också för att möjliggöra äldres **fulla deltagande** i stadens liv – långt upp i åren!

Likaså vill vi konkret uppmuntra byggandet av bostäder som motsvarar de äldres behov. Beslutet om **400 nya äldreboendeplatser** till 2032 står fast, samtidigt som vi vill se en fortsatt satsning på trygghetsboenden och andra boendelösningar för äldre runt om i kommunens olika delar. Det ska vara möjligt att åldras på ”hemmaplan”. Kommunen ska fortsätta att finansiera trygghetsvårdar.

Jönköpings kommun ska också öka kännedomen om sina äldre invånares behov och önskemål och uppmuntra en nära dialog med företrädare för våra äldre. Vi ska också säkerställa att det finns anställda inom äldreomsorgen med god kunskap om mångkultur, olika religioner och även

med goda språkkunskaper. Vi har i dag en växande grupp äldre med rötter i andra länder, och vår ambition är att på individnivå kunna möta äldres behov av livskvalitet, hälsa och förståelse.

Hemtjänst, hemsjukvård och hemrehabilitering ska, i samverkan med Regionen, säkerställa en god omvårdnad om äldre som bor kvar i egen bostad. Det personliga mötet är centralt, men under mandatperiod ska arbetet med att utveckla olika digitala välfärdstjänster fortsätta. Ny teknik kan på olika sätt bidra till att skapa frihet för den äldre.

En annan viktig kvalitetsfaktor för äldreomsorgen är att arbeta med personalen för att öka **kontinuitet, kvalitet och kompetens**. För att våra äldre ska få den vård de har rätt till måste vi arbeta med kompetensförsörjningen. Vår personal ska vara våra viktigaste ambassadörer och kunna växa i sitt yrke. Det ska vara möjligt att göra karriär inom äldreomsorgen för att ta tillvara på all kompetens som finns i verksamheten. Jönköpings kommun ska bli bäst i klassen på bemötande oavsett medborgarens sjukdom, funktionshinder eller eventuell demens.

Under mandatperioden ska särskilt fokus också ligga på **förebyggande hälsoarbete** bland våra äldre. I samverkan med föreningslivet ska fysiska aktiviteter och friluftsliv uppmuntras. Vi ska dessutom, i samverkan med civilsamhället, prioritera fortsatta satsningar för att bryta ensamhet.

Under mandatperioden ska vi bland annat:

- ✓ Uppmuntra äldres närvaro på arbetsmarknaden – även efter pensionsåldern.
- ✓ Fortsätta arbetet med att bygga 400 nya äldreboendeplatser på särskilt boende fram till 2032. Den goda tillgången på platser ska tryggas.
- ✓ Satsa på trygghetsboenden, runt om i kommunen, genom riktade markanvisningar och fortsatt stöd till trygghetsvärdar. Under mandatperioden ska minst fem nya trygghetsboenden tillskapas.
- ✓ Utveckla goda boendeformer för individer med demensproblematik (även yngre) och på olika sätt verka för att skapa en ”demensvänlig kommun” där förståelsen för demensproblematik ska öka.
- ✓ Värna valfriheten i hemtjänsten och återinföra LOV vad gäller varm mat.
- ✓ Värna och utveckla anhörigstödet.
- ✓ Prioritera arbetet med att minska äldres ensamhet.
- ✓ Fortsatt utbyggnad av hemrehabilitering till hela kommunen.
- ✓ Stärka äldres frihet, integritet och snabba tillgång till välfärdstjänster genom goda digitala lösningar.
- ✓ Utveckla samverkan med sjukvården kring äldres vård och omsorg.

8. Tillgänglighet - ett samhälle för alla

Jönköping ska vara tillgängligt för alla. En funktionsnedsättning får inte vara ett hinder för den som vill arbeta, utbilda sig, ha en aktiv fritid eller engagera sig i föreningslivet. Kommunens olika verksamheter samt gator och torg ska vara anpassade för att alla våra invånare ska kunna tillgodogöra sig innehåll och leva ett så självständigt liv man önskar. Det är viktigt att vi har förståelse för allas våra olikheter och att alla har samma rättigheter och skyldigheter. Vi anser det viktigt att arbeta pådrivande för att göra Jönköping mer tillgängligt i praktiken. Arbetet sker i samråd mellan politik, intresseorganisationer, näringsliv och brukare.

Vi är stolta över att Jönköpings kommun under alliansstyret blivit **utnämnd till bästa LSS-kommun**. Detta är ett kvitto på att vi är på rätt väg och att kommunen står upp för den rättighetslagstiftning som LSS är. Vi kommer dock inte nöja oss med detta utan fortsätta verka för att en ny LSS-lagstiftning kommer på plats och att vi får en ansvarig huvudman. LSS ska fortsätta innebära ökad valfrihet, mer inflytande och bättre livskvalitet för människor med olika former av funktionsnedsättningar.

Tillgänglighet kan betyda olika saker i olika sammanhang. Det kan röra sig om att man som allergiker ska kunna gå in i butiker, som synskadad kunna röra sig fritt i centrum, som hörselskadad kunna höra vad en talare säger i våra kommunala lokaler eller att som barn kunna tillgodogöra sig skolarbetet på sina villkor. Det kan även vara att en ungdom med rullstol ska kunna använda våra kommunala badplatser eller att alla ska kunna använda sig av kommunens webbplats med eller utan hjälpmedel. Vi ska också använda oss av digitaliseringens möjligheter när den ger ett mervärde.

Den som har behov av vård, stöd eller service ska ha stort inflytande över sin situation. Utbudet av boendeformer, sysselsättning och arbete behöver vara mer varierat och anpassat till de individuella behov som finns. Det är även alla människors rätt att välja vad som passar deras livssituation och vi ska därför stimulera fritt val av utförare inom funktionshinderomsorgen.

Det ska finnas en öppenhet för att pröva i vilka avseende gruppboenden, barnboende träffpunkter och daglig verksamhet kan utföras av annan än kommunen. Hög kvalitet och möjligheterna att möta brukarnas behov ska vara styrande.

Att ha ett riktigt arbete att gå till är betydelsefullt och något att eftersträva. Vi ska därför utforma våra dagliga verksamheter så att de stimulerar och förbereder våra brukare att kunna ta ett jobb på den ordinarie arbetsmarknaden. Vi måste också inom Jönköpings kommun bli bättre på att anställa fler personer med funktionsnedsättningar. Det krävs attitydförändringar och hårt arbete för att minska den idag höga arbetslösheten inom gruppen.

Under mandatperioden ska vi bland annat:

- ✓ Verka för bättre individanpassning i skolan för barn och ungdomar med funktionsnedsättning.
- ✓ Ge dem som är i behov av stöd, service eller vård större inflytande och medbestämmande.
- ✓ Stärka funktionsnedsattas möjligheter till arbete och annan form av sysselsättning på egna villkor. All arbetsförmåga ska uppmuntras, oavsett omfattning.
- ✓ Arbeta för att personer med funktionsnedsättningar kan ta del av ett bredare fritidsutbud.
- ✓ Verka för att tillsammans med brukarorganisationer göra staden mer tillgänglig.
- ✓ Fortsätta arbeta med att tillgänglighetsanpassa Jönköpings kommuns hemsida och e-tjänster.

9. Starka skyddsnät när livet är skört

VÄLFUNGERANDE SOCIALTJÄNST

Ett samhälle byggt på gemenskap och respekt är ett samhälle som också finns där när livet är skört. Ett växande antal medborgare söker socialtjänstens stöd. En välfungerande socialtjänst har till uppgift att fungera som det yttersta skyddsnätet.

Socialtjänstens fokus behöver i stor utsträckning ligga på **att förebygga, förhindra och bryta social problematik och utanförskap**, men beredskapen för att hantera akuta situationer behöver också vara god. Socialtjänsten behöver också utveckla goda samverkansformer med civilsamhället, kultur- och fritidsförvaltningen och skolans värld för att genom tidiga insatser förhindra att unga människor hamnar i destruktiva sammanhang. Här har även våra områdesgrupper och våra kommunala bostadsbolag en viktig roll att spela.

Socialtjänsten ska finnas där för barn, unga och vuxna som far illa och som är i behov av tillfälligt eller långvarigt stöd. Samtidigt ska insatserna riktas mot att på olika sätt främja eget ansvarstagande och **egen försörjning**. Det är av högsta prioritet att fortsätta arbetet med att minska antalet individer som är i behov av försörjningsstöd. Velfärdsjobb och andra former av arbetsmarknadsinriktade insatser är av stor betydelse. Socialtjänsten och Arbetsmarknadsavdelningen (Utbildningsförvaltningen) ska stärka sina samverkansformer.

Ett utvecklat familjestöd är också ett prioriterat område. Tidiga och förebyggande insatser är av största vikt. När familjen inte förmår möta barnets behov av trygghet och omsorg, spelar **jourhem, familjehem, kontaktfamiljer och kontaktpersoner** en oerhört viktig roll. Arbetet med att rekrytera och stötta familjer och individer som kan kliva in i dessa roller ska prioriteras. Likaså ska stödet till familjehem utvecklas. Arbetet med att etablera HVB-hem för barn och unga i egen regi ska fortsätta.

MISSBRUKSVÅRD

Olika former av missbruk är ett stort samhällsproblem. I Jönköpings kommun bedöms i dag mellan 6000 och 10 000 personer ha ett missbruk eller beroende av alkohol, 450-850 ett missbruk av narkotika, 600-1000 ett läkemedelsmissbruk och cirka 500 ett allvarligt spelberoende. En helhetsbild av situationen är dock svår att skaffa, då **missbruksvården** i kommunen enbart kommer i kontakt med 800-900 personer. En knapp tredjedel av de som får någon form av insats från kommun är kvinnor, vilket gör gruppen underrepresenterad. Framför allt är det yngre kvinnor som inte fångas upp.

Samsjukligheten med psykisk sjukdom är också stor, vilket leder till ett behov av samtidiga insatser mot missbruk och psykisk ohälsa. Missbruksproblematik påverkar dessutom inte bara den enskilde, utan idag beräknas mer än var tionde Jönköpingsbo på något sätt påverkas negativt av en annan individs alkohol- eller narkotikaanvändning. Huvuddelen av dessa är kvinnor. Dessutom beräknas 1100-1400 barn under 18 år bo med en förälder med missbruksproblem.

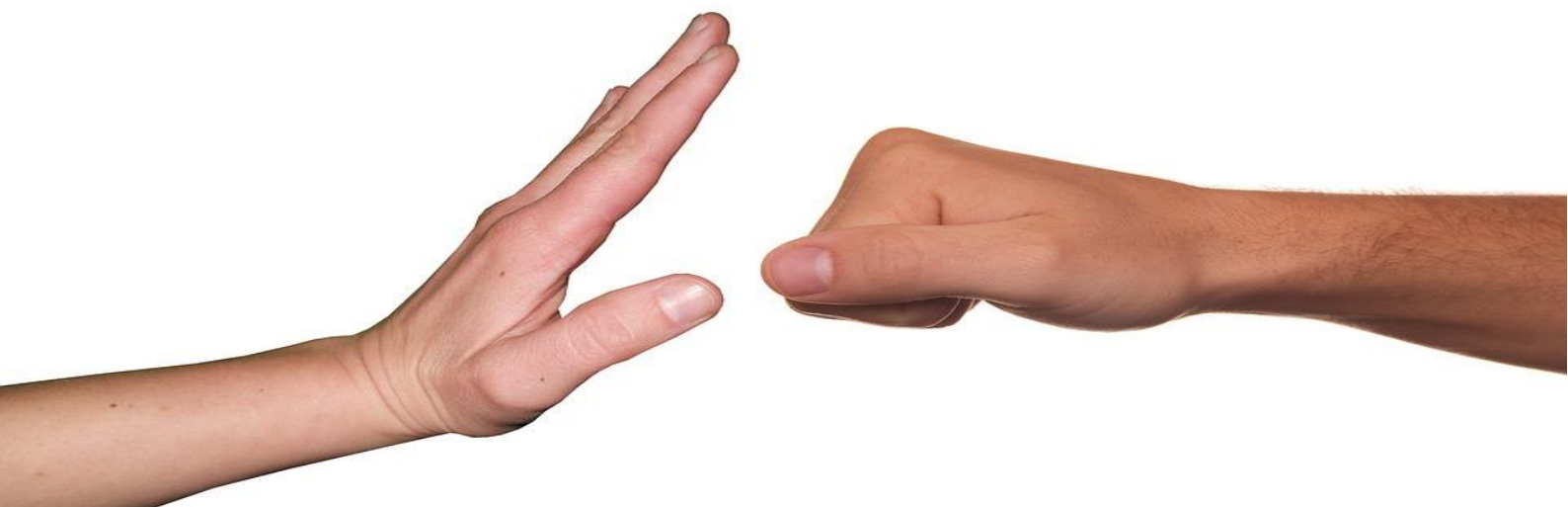
I dag växer köerna till missbruksvården, vilket gör detta till ett prioriterat område inför mandatperioden som ligger framför. Fler stödande insatser behöver tillskapas, inte minst med fokus på **kvinnors behov** av stödboende och skyddade placeringar. Det är viktigt att betona att insatser för personer med missbruk skapar ett stort mänskligt värde, både för den enskilde och dennes barn och övriga anhöriga. Samtidigt ser vi idag att situationen är komplex och att placeringar inte alltid ger önskat resultat. Olika former av **motivationsarbete** är därför av stor betydelse och bör ske på hemmaplan innan en placering blir aktuell.

Även inom detta område spelar civilsamhället en viktig roll. Här behöver kommunen på olika sätt stötta och förstärka de frivilliginsatser som görs, inte minst med tanke på att många missbrukare i dag också brottas med psykisk sjukdom vilket gör arbetet mycket krävande. Likaså behöver kommunen förstärka samarbetet med regionen kring missbruksvården. Inte minst behöver det uppsökande arbetet intensifieras. Förebyggande arbete och information riktad mot skolungdomar är också av stor betydelse.

Under mandatperioden ska vi bland annat:

- ✓ Öka stödet till familjer i utanförskap för att stärka barn och unga i deras hemmiljöer.
- ✓ Minska antalet externa institutionsplaceringar av barn och unga för att istället prioritera ”hemmaplanslösningar” och stärka familj och nätverk på hemmaplan.
- ✓ Fortsätta arbetet med att minska antalet individer som är i behov av försörjningsstöd.

- ✓ Underlätta och uppmuntra tillkomsten av nya IOP (idéburet offentligt partnerskap) inom det sociala området, för att tillvarata det starka sociala engagemang som finns i Jönköping.
- ✓ Öka digitaliseringen inom socialtjänsten, för att frigöra personal för samtal och individbaserad omsorg och erbjuda smidiga kontaktvägar för medborgare i samband med orosanmälningar, förfrågningar om stöd mm.
- ✓ Fullfölja planerna att inrätta fler HVB-hem i egen regi.
- ✓ Allt mer synliggöra den stora samhällsutmaning som missbruket utgör.

10. Trygghet i privata och gemensamma rum

I den antagna Vision 2030 anges att Jönköping ska vara ”den stora kommunen med den lilla kommunens känsla av gemenskap och trygghet – där öppna mötesplatser och ett starkt civilsamhälle bidrar till att skapa en kommun för alla. Kommunen genomsyras av öppenhet, delaktighet och tillgänglighet. Jönköping är en **trygg och säker kommun**, var än i livet man befinner sig.” Och på detta område har vi onekligen bättre förutsättningar än många andra svenska kommuner. Den upplevde tryggheten i Jönköping ligger på en nationellt sett hög nivå, och kommunen har en låg brottslighet i jämförelse med andra kommuner. En hög sysselsättningsgrad och ett starkt föreningsliv bidrar också till att bygga trygghet och stabilitet.

För oss är **trygghet en frihetsfråga**. Är du trygg är du också i betydligt större utsträckning fri. Fri att röra dig utomhus under dygnets alla timmar, fri att uttrycka dig, fri att få din personliga integritet och din kropps gränser respekterade, fri att lära dig och utvecklas när all din kraft inte behöver gå till att parera mobbarens nästa drag.

Trygghet är också en **jämställdhetsfråga**. Kvinnor och män ska med självklarhet kunna röra sig och känna sig trygga i våra gemensamma rum, utan att i mörkret behöva kasta en blick över axeln. Här ser vi dock hur utvecklingen går åt fel håll. Den upplevda tryggheten hos flickor och äldre kvinnor är avsevärt lägre än bland pojkar och män, vilket begränsar både handlings- och livsutrymme för kvinnor. Fler uppger idag att de avstår från att gå ut ensamma sena kvällar i det egna bostadsområdet.

Vi ser också hur det sexuella våldet ökar och hur många kvinnor, men även män, i dag utsätts för **våld i nära relationer**. Våldet kan vara både fysiskt och psykiskt. Här behöver kommunen än mer utveckla sitt arbete för att på rätt sätt stötta våldsutsatta. Effektiv handläggning av ärenden som rör våld i nära relationer förutsätter välutbildade medarbetare hos polis, åklagare,

socialtjänst och hälso- och sjukvård samt ett väl fungerande samarbete mellan myndigheterna. Frivilligorganisationernas stöd till våldsoffer ska uppmuntras.

Vi ska alla, utan rädsla för våld och tvång, också tryggt kunna välja våra egna livsvägar. Den **hedersproblematik** som i dag begränsar enskilda individers liv behöver synliggöras och bekämpas. Sann trygghet kräver att vi är fria att älska den vi vill, fria att se ut hur vi vill, fria att tycka vad vi vill, fria att tro vad vi vill. Respekten för mänskliga rättigheter måste vara absolut. Kunskapsnivån kring dessa frågor behöver höjas. Här kommer det arbete som nu påbörjats inom utbildningsförvaltningen för att upptäcka, hantera och förebygga hedersrelaterat våld vara en viktig pusselbit.

Trygghet behöver också beaktas i **stadsplaneringen**. Platser som är öde på kvällar och nätter upplevs ofta som särskilt otrygga. I takt med att bostadsområden rustas upp och förtätas vill vi i möjligaste mån få in både bostäder och verksamheter så att det rör sig människor i området under större delen av dygnet. Vi ser även positivt på de initiativ som redan idag tas av kommunen för att fånga upp medborgarnas upplevda otrygghet och till önskemål om till exempel **bättre belysning**. Med ambitionen ”belysning för en tryggare stad” ska vi fortsätta att öka möjligheten att vistas och trivas i stadsrummet kvälls- och nattetid. Bättre belysning är också viktigt för att motverka skadegörelse och minska brottslighet.

I nära samarbete med polisen och andra myndigheter behöver kommunen hantera risken att utsättas för olika former av våld i det offentliga rummet. Kommunala ordningsvakter är en möjlighet som kan bli aktuell under mandatperioden, om behov skulle finnas.

Oroande är det faktum att prostitutionen är mer utbredd här än i jämförbara städer, beroende på vårt geografiska läge och på det faktum att vi är en mässtad. Här finns i dag företrädare för socialförvaltningen med i ett nära samarbete med Länsstyrelsen, polisen med flera för att motverka alla former av **människohandel** för sexuella ändamål, men också arbetsexploatering och utnyttjande för kriminalitet. Detta arbete är av stor betydelse och behöver följas noga under mandatperioden.

Viktigt att betona är också att all trygghet i grunden är beroende av att vårt samhälle präglas av mod och **civillkurage**. Vårt personliga ansvar för att kliva fram, säga ifrån och gripa in om en medmänniska far illa – det kan aldrig förhandlas bort. Trygghet skapar vi tillsammans. På samma sätt byggs trygghet bäst underifrån, i ett förebyggande arbete, i trygga familjer och goda skolmiljöer. Kärleksfullt sätta gränser är en förutsättning för trygga barn och ett tryggt samhälle. Det offentliga måste också ge tydliga signaler om vad som är rätt och vad som är fel. En snabb reaktion på begångna brott och en ökad upptäcktsrisk för förövarna är viktigt. Socialtjänsten, polisen och skolan har en stor uppgift i detta avseende och ska ha en nära samverkan med varandra för att på ett tidigt stadium förhindra kriminalitet hos barn och ungdomar.

Den övervägande delen av våldsbrottsligheten sker under inflytande av alkohol och andra droger. Insatser ska göras för att motverka ungas alkoholkonsumtion och **drogfria miljöer** ska främjas.

Under mandatperioden behöver också uppmärksamhet riktas mot förekomsten av gängkriminalitet och **våldsbejakande extremism** i olika former. Här behöver kommunen ha en beredskap och kompetens att hantera både individer och grupper.

Under mandatperioden ska vi bland annat:

- ✓ Prioritera arbetet med att skapa en trygg skolmiljö.
- ✓ Fortsätta att stärka arbetet gällande våld i nära relationer.
- ✓ Öka den samlade kompetensen kring hedersproblematik och utveckla stödformer för att stötta de som utsätts för hedersförtryck.
- ✓ Utveckla samverkan med polisen för att stoppa brottlighet riktad mot äldre.
- ✓ Verka för en ”trygg” stadsplanering och god belysning.
- ✓ Uppmuntra civilsamhället att kliva in i roller som nattvandrare, ”Farsor och morsor på stan” mm för att skapa vuxennärvaro och ökad trygghet.
- ✓ Stärka kompetensen och beredskapen gällande gängkriminalitet och våldsbejakande extremism.

11. Grönt, rent, skönt – och roligt

Jönköpings har en alldeles unik miljö. Vackra Vättern ger vår kommun en egen särart och känsla av rymd. Runt om i kommun möter vi lockande miljöer, skönhet och platser för vila och rörelse. Sjöar och vandringsleder, öppna landskap och trolska skogar. Vårt hem i världen att värna och njuta av.

Jönköpings kommun ska vara en aktiv aktör i arbetet med klimatomställning. Kommunen ska så långt det är möjligt göra sig oberoende av fossila bränslen för t.ex. uppvärmning av fastigheter och arbetet med energieffektiviseringar av kommunala lokaler måste intensifieras och förstärkas.

Det goda förvaltarskapet pekar på vårt ansvar att lämna det vackra och goda vidare till nästa generation. Vårt agerande måste präglas av en helhetssyn med respekt både för nuet och framtiden. På det individuella planet ska vi alla uppmuntras att utveckla en långsiktigt hållbar livsstil. Här har kommunen ett ansvar att skapa förutsättningarna för att göra det enkelt för oss alla att göra kloka miljöval. Matsvinn, sopsortering, konsumtion och transporter har vi alla att förhålla oss till. Varje dag. Men kommunen har också ett ansvar för att bygga in ett hållbarhetstänkande i allt beslutsfattande. **Miljöhänsyn** behöver genomsyra alla politikområden.

I vår kommun finns många värdefulla natur- och kulturmiljöer att vårda, utveckla och tillgängliggöra. Landsbygdsutveckling, friluftsliv, besöksnäring och turism ska på olika sätt uppmuntras och stödjas. Det är också viktigt att värna våra stadsnära naturområden. Även små **grönytor och parker** i städerna fyller en viktig funktion för människors hälsa och rekreation. Det ska finnas goda möjligheter att promenera, motionera, picknicka och leka. Det strategiska arbetet med vår gröstrukturplan och vårt naturvårdsprogram ska prioriteras.

Central Jönköping ska utgöra en **attraktiv och fräsch stadskärna**, med goda förutsättningar för handel, restaurangliv, nöjen och kulturella upplevelser. Närheten till sjöarna skapar unika möjligheter och bjuder på spontana och sköna mötesplatser. Vår fantastiska Vätterstrand ska vårdas, hållas ren och tydligt lyftas fram i berättelsen om vår centrala stad. Jönköpings roll som evenemangs- och mässtad ska stärkas än mer. Elmia har en stor betydelse för att främja tillväxt i hela kommunen. Men målet att kunna förverkliga Destination Jönköpings vision om **ett värdskap i världsklass** är en uppgift som vilar på oss alla. Tillsammans, som privatpersoner, företagare och företrädare för föreningar och andra aktörer, skapar vi den miljö, den gästfrihet och den stämning som ska präglade vår stad. Jönköping är större än det offentliga!

Under mandatperioden ska utvecklingen av **vår stadskärna** stå högt på dagordningen. Detaljhandeln står inför stora utmaningar och Jönköping City behöver på olika sätt finna vägarna framåt i en tid av omvandling. Att enkel kunna nå och vistas i stadskärnan ska prioriteras. Tillgänglighet och trygghet ska vara en självklarhet. Möjligheten att skapa fler centrala uppställningsplatser för förbipasserande långfärdsbussar och husbilar ska utvärderas. Det ska vara naturligt att lämna E4:an för att ta en fikapaus vid Munksjöns strand. På samma sätt ska enkla och attraktiva besök i våra andra tätortscentrum uppmuntras.

Satsningar på sjölivet och våra hamnar ska fortsätta i enlighet med det redan igångsatta programmet för upprustning. Detta är delvis en fråga för båtintresserade i kommunen men även viktigt ur ett besöksnäringssperspektiv.

Restaurang och nöjesliv skall stimuleras och där har Destination Jönköping en viktig roll att fortsätta det goda arbetet med att dra till sig spännande evenemang. Kultur och fritidsnämnden har också en viktig roll att förmedla stöd till olika aktiviteter som stöttar och hjälper till att bredda nöjeslivets utbud.

Under mandatperioden ska vi bland annat:

- ✓ Värna Vättern som friskvattentäkt.
- ✓ Minska användningen och beroendet av fossila bränslen.
- ✓ Intensifiera och förstärk arbetet med energieffektiviseringar.
- ✓ Fortsätta att satsa på besöksnäring, turism och en attraktiv stadskärna.
- ✓ Visa på landsbygdens alla kvaliteter i marknadsföring av vår kommun.
- ✓ Sträva efter att skapa fler uppställningsplatser på långfärdsbussar och husbilar.
- ✓ Utveckla sjölivet och våra hamnar.

12. Kultur, aktivitet och samhörighet

KULTUR

Kultur uppstår i mötet mellan människor och skapas av oss alla gemensamt. Kulturen ger oss **mening** i nuet, men kulturen bär också våra historiska rötter och föder visioner för framtiden. Kulturen bidrar till att vidga den egna verkligheten och fantasin, och har ett eget inneboende värde som inget samhälle kan vara utan. Den hjälper oss att växa som empatiska och inkännande människor. Kulturen håller ihop gemenskaper.

Kultur måste inte skapa nytta; **kultur är liv**. Mänskligheten har i alla tider kännetecknats av en obändig skaparlust. Kommunens roll är framför allt att stödja, skapa mötesplatser och ge kulturen möjlighet att växa, utvecklas och utmana. Här spelar föreningsbidrag en viktig roll. Likaså vill vi under mandatperioden finna vägar för att möta den stora efterfrågan som idag finns från kulturföreningar och andra aktörer vad gäller **lokaler** att repetera och framföra kulturarrangemang i samt ateljéer och verkstäder.

Det är centralt att allt mer synliggöra den bredd av utövare, både professionella och amatörer, som rör sig på den kulturella arenan - särskilt i en kommun som Jönköping, där en mångfald av aktörer, föreningar och trossamfund ger starka och värdefulla bidrag till det kulturella utbudet. Samverkan mellan kommunen och civilsamhällets aktörer ska än mer uppmuntras.

Det är viktigt att **barn och ungdomar** tidigt kommer i kontakt med kultur i skolan och att de inte enbart får lära sig att konsumera kultur, utan även ges möjlighet att skapa själva.

Kulturskolan fyller en viktig funktion när det gäller att väcka barn och ungdomars intresse för kultur.

Att konst och kultur kan utvecklas fritt, är också en grundläggande förutsättning för ett demokratiskt samhälle. **Kultur skapar dialog** och förändrar vår blick. Vi ska därför fortsätta att aktivt använda olika former av kultur som ett medel att lyfta och kommunicera viktiga frågor med barn och ungdom, exempelvis mobbning, droger, fysisk och psykisk ohälsa, sex och relationer, kulturella skillnader och rasism.

Biblioteken är en av våra mest anlitade kulturinstitutioner. Vi vill värna den unika plats för läsning, informations- och kunskapsökning, folkbildning och möten som biblioteken utgör.

Kommunen ska tydligt stötta utvecklingen av de **kreativa och kulturella näringarna** i vår kommun, bland annat genom att skapa mötesplatser, nätverk och stötta lokala initiativ. Förutsättningarna för placeringen av en högre estetisk utbildning i kommunen ska undersökas.

AKTIV FRITID

Idrott, motion och friluftsliv är av stor betydelse för många av kommunens invånare – i alla åldrar. En aktiv fritid skapar hälsa, gemenskap och kraft i vardagen. Runt våra små och stora idrottslag skapas sammanhållning och vardagsglädje. Idrott bygger en bygds identitet, och våra idrotts- och friluftsrelser ska ges goda förutsättningar att verka. Vi vill särskilt se ett idrottsliv där resurser riktas mot barn och unga från miljöer där idrottsaktiviteter inte är ett självklart val. Flickor och pojkar ska ges förutsättningar att delta på lika villkor.

Jönköpings kommun är en mycket framgångsrik kommun när det gäller idrott. Förutom alla duktiga elitlag, inom många sporter, är verkligen breddidrotten något som utmärker kommunen genom fantastiskt många engagerade ledare och frivilliga i våra föreningar. Kommunen måste fortsätta stötta så att föreningslivet fortsatt skördar framgångar.

Kommunen har i dag stora anläggningsbehov inom bland annat idrott och bad. Här måste en samordnad planering och ett klokt nyttjande av våra gemensamma resurser stå i fokus.

Under mandatperioden vill vi se en utveckling av så kallade ”fritidsbanker”, där invånare kan få låna idrotts- och fritidsmaterial gratis. Här behöver behovet hos funktionshindrade särskilt beaktas. Jönköping ska också vara en plats där olika satsningar på e-sport ges rymd att utvecklas. Det varumärke som byggts genom närvaron av Dreamhack ska vårdas.

Föreningsbidragen har under förra mandatperioden höjts ganska rejält. Samtidigt vet vi att många föreningar har stora ekonomiska utmaningar och i en del fall stora investeringsbehov i anläggningar och lokaler. Kommunen bör anstränga sig för att ytterligare stödja, den för Jönköping så viktiga, föreningsverksamheten.

CIVILSAMHÄLLET

Vår vision är att skapa en kommun som är större än det offentliga – som förstår, uppmuntrar och på olika sätt stöttar det **lokala civilsamhället**. Föreningar, församlingar och olika typer av nätverk och sammanslutningar är centrala för det goda samhällsbygget! Vi gläds åt den strukturerade samverkan som i slutet av förra mandatperioden kom på plats, under namnet *Forum Civilsamhälle Jönköping*, och vi kommer framöver tydligt prioritera dialog och konkret samarbete med olika civilsamhällesföreträdare. Vi välkomnar också fler IOP, Idéburet offentligt partnerskap, under mandatperioden, med fokus på att gemensamt ta oss an de

samhällsutmaningar som vi står inför. Kontakt- och informationsvägar ska utvecklas för smidig kommunikation.

Under mandatperioden ska vi bland annat:

- ✓ Eftersträva att höja föreningsbidragen
- ✓ Genomföra en översyn av formerna och villkoren för föreningsdrivna idrottsanläggningar.
- ✓ Fortsätta att utveckla samverkan med civilsamhället.
- ✓ Bättre synliggöra kulturutbudet i Jönköping. En kartläggning av allt det frivilligburna kulturskapandet, i form av ett “alternativt kulturbokslut”, ska genomföras under mandatperioden, för att skapa en större medvetenhet om det mångfasetterade kulturliv som de facto finns i vår stad.
- ✓ Säkerställa goda och kontinuerliga dialoger med företrädare för det civila samhället inklusive olika trossamfund.
- ✓ Förbättra möjligheterna för äldre, som har svårt att ta sig till kulturinstitutionerna, att få tillgång till kulturupplevelser. Inte minst gäller detta ökade möjligheter till kulturella möten över generationsgränser, t ex mellan förskolor/skolor och äldreboenden, eller mellan idrottsföreningar och pensionärsorganisationer.
- ✓ Uppmuntra hembygdsforskning och föreningar som aktivt stärker förståelsen för hembygden och dess historia.